

PÄÄKIRJOITUS

Yksityistämisen jalo taito

Heinäkuun puolivälissä kokoontui Edinburghiin kolmisensataa ekonomistia juhlistamaan *Adam Smithin* kuoleman 200-vuotisjuhlaa. He todistivat markkinatalouden suuren profetaan ajatusten voittoa. Regulaatiosääntö toisensa jälkeen oli kaatunut edellisinä vuosikymmeninä. Itä-Eurooppa näyttää valmiilta seuraamaan Lännen esimerkkiä.

Adam Smith eli maailmassa, jossa heikosti toteutettu säännöstely oli jonkinasteisena esteenä uuden teknologian, uusien yhteisömuotojen ja uudenlaisen hinnanasetantamenettelyn omaksumiselle. Siksi hän oli deregulaation mestari. Hän eli maailmassa, jossa pääomien omistus oli tosin kohtuullisesti kasaantunutta, mutta silti melko laajalti levinnyttä. Kansallistaminen ei ollut Smithille probleemi. Hänestä ei tullut denationalisoinnin profettaa. Yksityistämisen taloustiedettä ei Smithin jälkeenkään ole juuri tutkittu. Yksityistämisen harjoitukset eivät ole markkinatalousmaissa olleet yhtä juhlaa. Reaalisosialismistaan luopuvissa maissa yksityistämisestä näyttää muodostuvan kansallistamiseen verrattuna todella vaikea prosessi.

Margaret Thatcherin Iso-Britannia lienee harrastanut markkinatalousmaista eniten yksityistämistä. Osa yksityistämisoperaatioista on sujunut loistavasti, osa niistä on ollut fiaskoja. Tällöin kansallistettujen yritysten osakkeet eivät joko käyneet kaupaksi lainkaan tai niitä ostaneet ovat kärsineet pääomatappioita. Mitä enemmän kansallistetuilla yrityksillä on ollut vertailukelpoisia yksityisiä yrityksiä referenssiryhminään, sitä aidommin yksityistettävien yhtiöiden osakemerkintöjen hintapyynnöt ovat olleet realistisia.

Itä-Euroopan maissa yksityistämisellä on kolme tietä: asuntojen, maatalouden sekä ei-agraaristen tuotantolaitosten yksityistäminen.

Ideologisesti ja makrotaloudellisesti asia on selvä. Yksityistäminen hajauttaa taloudellisen päättävävallan ja tekee aidot markkinat mahdollisiksi. Julkisen omaisuuden myynti poistaa budjettialijäämiä. Myynti sitoo tavarapulan aikaansaamia pankkitalletuksia päästämättä niitä purkautumaan inflaatioon hintasäännöstelystä luovuttaessa. Tätä ajatuskuviota seuraten monet Itä-Euroopan maat ovat kiiruhtaneet perustamaan arvopaperipörssejä. Pääomamarkkinoita ei ole syntynyt, pörssit ovat jääneet huopatosutehtaiksi.

Yksityistämisen vaikeiksi ongelmiksi ovat muodostuneet kysymykset siitä, kenelle julkinen omaisuus myydään ja mihin hintaan. Päätöksenteon hajautusta tapahtuu, jos yhden ministeriön hallinnossa oleva omaisuus myydään osakkeina muille julkisen vallan yhteisöille. Tällöin ei budjettivaje tokene, eivätkä kansalaisten säästövarat sitoudu. Muutamaa pankkia ja pieniä osuuskuntia lukuunottamatta ei reaalisosialismista luopuneissa maissa ole yksityisiä yhteisöjä, jotka voisivat ryhtyä osakkeiden omistajiksi. Jäljelle jäävät vain yksityiset henkilöt. Heistä vain harvalla on vähäisintäkään ammattitaitoa arvopaperisijoittajaksi. Kansalaisilla ei ole tietoa siitä, mitä yksityistettävistä asunnoista, maataloista tai yhtiöiden osakkeista kannattaa maksaa.

Yksityistettävät yhtiöt edustavat toki erilaisia tehokkuus- tai kannattavuustasoja. Tämän tulisi heijastua niiden osakkeiden hinnoissa. Kun julkaistuja tilinpäätöksiä ei ole, arvopaperimarkkinoista puhumattakaan, saavat yksityistettävien yritysten osakkeiden ostajat lähes lottokuponkeja. Vasta useiden vuosien jälkeen saattaa yksityistettävien yhtiöiden substanssiarvo selkiytyä. Tällöin selkiytyy myös, millaiseksi omaisuuden jakautuminen voittajien ja hävinneiden välillä on muodostunut.

Olosuhteissa, joissa pääoman hinta on epämääräinen, on myös työvoiman suhteellinen hinta epämääräinen siitäkin huolimatta, että viennin ja tuonnin hinnat seuraisivat maailmanmarkkinahintoja. Markkinoiden hakiesa tasapainoa saattaa työllisyys vaihdella suu-
restikin. Markkinoiden tasapaino joudutaan hakemaan mahdollisesti huikean työttömyyden kautta.

Yksityistämisen taloustiede ei tarjoa tässä sopeutumisessa suurtakaan apua. Näissä olo-

suhteissa yksityistäminen merkitsee monelle itä-eurooppalaiselle köyhtymistä. Siitä mahdollisuudesta Adam Smith ei puhunut mitään. Tasapaino saattaa löytyä ehkä vasta parissa vuosikymmenessä. Kestääkö poliittinen kudelma tasapainon hakemisen paineet? Pääomamarkkinoilla tasapainon hakemisen periodivaihtelu on pitempi kuin sikasyklissä. Ekonomistille riittää puuhaa.

Jussi Linnamo